

'De laatste Verbinding van het Heilpedagogisch Verbond'
Het volgende nummer verschijnt op 7 september
en wordt uitgegeven door de NVAZ.

VERBINDING

Biografisch-dynamisch opleiden

2

Interview
Bernard Heldt

De veelzijdigheid van de spraakcomputer

3

In gesprek met
Daniël Wyes

'Niets dan Tijd'

4

Herfstconferentie 2007

Per 1 juli 2007 is het Heilpedagogisch Verbond, vereniging van heilpedagogische en sociaaltherapeutische instellingen in Nederland, ontbonden. Zie pag 6

Ontwikkelingen bij de NVAZ

Door Adri Benschop, directeur NVAZ

De Nederlandse vereniging van Zorgaanbieders is nu ruim twee maanden onderweg. Formeel zijn we gestart met de verhuizing van het voormalige FAG-bureau op 16 april 2007 naar het bureau van het HPV. Eind april verscheen de eerste Nieuwsbrief over de stand van zaken na de verhuizing. Het wordt tijd voor een volgend bericht.

Het bureau

Het bureau is inmiddels redelijk op orde. Medewerkers hebben hun plek gevonden. Communicatiemiddelen werken, zij het dat we nog niet altijd bereikbaar zijn. Met het HPV is afgesproken dat de medewerkers die tot nu toe allemaal in dienst waren van het HPV deels over zullen gaan naar het Edith Maryon College en deels in dienst zullen komen van de NVAZ. Met het PGGM, de ziektekostenverzekeraar IZZ, met de accountant en met de belastingdienst zijn afspraken gemaakt om dit per 1 juli te regelen.

De website

Er wordt gewerkt aan een website waarbij de opzet is dat deze zo wordt ingericht dat deze niet alleen informatie geeft aan de leden van de Vereniging maar ook informatief is over het beleid van de Antroposofische zorgaanbieders, intern maar ook extern. Op den duur zal ook de Zorggids digitaal beschikbaar zijn zodat iedereen kan opzoeken waar een antroposofisch arts, therapeut of instelling beschikbaar is. Omdat zo'n proces toch wel enige tijd in beslag neemt hebben we er voor gezorgd dat er een tijdelijke website beschikbaar is onder www.nvaz.nl waarop de belangrijkste gegevens te vinden zijn.

Een Verenigingsorgaan

Inmiddels hebben er ook gesprekken plaatsgevonden over het opzetten van een Verenigingsorgaan. Het HPV beschikte over De Verbinding en de FAG over De FAG-krant. Het is de bedoeling dat de NVAZ een eigen tijdschrift gaat opzetten, met deels inhoudelijk artikelen over zorg en antroposofie, maar ook met interviews en mededelingen over ontwikkelingen in de diverse sectoren en instellingen van de Vereniging. Gesprekken zijn gestart om te bezien of dit gecombineerd kan worden met het Tijdschrift Antroposofische Geneeskunde. Ook dat zal een tijdje duren. In de tussentijd zal een voorlopige nieuwsbrief uitkomen à la De Verbinding, met nieuwsberichten en ontwikkelingen over de Vereniging.

De huisstijl

Voor de herkenbaarheid van de NVAZ is het nodig om een eigen huisstijl te ontwikkelen, waarmee de NVAZ via briefpapier, folders, website en Verenigingsbulletin herkenbaar is. De afgelopen maanden zijn twee bureau's uitgenodigd om een basisontwerp te maken. Inmiddels is er een besluit genomen en zal er verder worden geborduurd op het volgende ontwerp, ontworpen door buro Laga te Amhem:

Directie, medewerkers en het bestuur zijn van mening dat dit een eigentijds beeld geeft van en zich ontwikkelende Vereniging, waarvan de diverse vormen met elkaar een eenheid moeten vormen.

De structuur van de Vereniging.

De afgelopen maanden is er hard gewerkt aan het vormgeven en verder bemensen van de structuur van de Vereniging, waarbij er zoveel mogelijk van onderaf is opgebouwd.

De sectoren

Er zijn, zoals bekend drie sectoren gevormd:
De institutionele zorgaanbieders uit de gehandicaptenzorg, de ouderenzorg, de psychiatrie en verslavingszorg.
De therapeutica en gezondheidscentra
De beroepsverenigingen.

Het is de bedoeling dat elke sector zijn eigen sectoroverleg gaat voeren. In de eerste en de derde sector is dat al vormgegeven. De instellingen en de beroepsverenigingen hadden daarmee al wat langer ervaring. Voor de tweede sector, die van de therapeutica en gezondheidscentra, zijn gesprekken hierover gaande.

Projecten

Twee projecten die al langere tijd lopen zijn in dit verband het vermelden waard:

Jeugdbeleid

Vanuit het HPV is in het verleden het initiatief genomen om voor de jeugdzorg een aaneensluitende keten van jeugdzorg te ontwikkelen. Projectleider is Heleen Steinbuch. De NVAZ zet dit initiatief voort en heeft een beroep gedaan aan alle instellingen om contactpersonen te benoemen om dit verder vorm te geven. Mogelijkerwijs kan dit initiatief worden verbreed naar andere sectoren (consultatiebureaus).

Onderzoek

Op het gebied van onderzoek zijn verschillende initiatieven gaande:

Het HPV heeft al een aantal jaren onderzoekservaring via Martin Niemeijer en Joop Hoekman. Dit leidde o.a. tot een onderzoek naar constitutiebeelden en tot het boek Goede Zorg. Joop is gestopt, er is nu een vacature.

Door het HPV is een aantal jaren geleden Hans Reinders benoemd tot hoogleraar ethiek van de antroposofische gezondheidszorg aan de VU in Amsterdam. Samengewerkt wordt met Erik Baars die benoemd is tot lector aan de Hogeschool in Leiden. De komende tijd zal onderzocht worden in hoeverre deze initiatieven breed binnen de NVAZ kunnen worden benut. En verder uitgewerkt.

Ledenraad

Er is een Ledenraad benoemd die is samengesteld uit de diverse geledingen van de Vereniging. Benoemd zijn:

Hans Lap, Evert Hoefman, Hannelore Speelman, Inge ter Velde, Ester de Gans, Nurene Amajani, Christof Zwart, Jos Dries, Jelle van der Schuit, Bert van Barneveld, Derk Klein Bramel, Martin Niemeijer en Herman van Kampen.

Zij vertegenwoordigen ieder een deel van de achterban en gezamenlijk de gehele Vereniging.

Lees verder op pagina 4:

Opleiden is aangrijpen in het levensdrama van iemand

Bernard Heldt over de opdracht van het Edith Maryon College.

Aan de Utrechtseweg in Zeist, naast het kantoor van de Triodosbank, staat het gebouw "Lenteleven", wat in haar naam een belofte draagt van nieuwe groeimogelijkheden. Ligt het in de naam dat hier de geboorte van het Edith Maryon College heeft plaatsgevonden? Ik breng een bezoek aan de directeur, Bernard Heldt, die zijn kantoor houdt op de tweede verdieping van het gebouw, pal naast de kamers van de nieuw opgerichte Nederlandse Vereniging van Antroposofische Zorgaanbieders, voorheen nog de ruimtes van het Heilpedagogisch Verbond (HPV), dat sinds 1 juli 2007 is opgeheven.

Kun je iets vertellen over je betrokkenheid bij de heilpedagogische opleiding in Nederland?

Ik was als orthopedagoog hoofd opleidingen in de epilepsiebestrijding, een landelijke organisatie, en hoofd Z-opleiding, toen ik in 1986 besloot over te stappen naar het Heilpedagogisch Verbond. Dat deed ik naar aanleiding van een gesprek met Hennie van Dijk, een betrokken sociaaltherapeut, die ik regelmatig uitnodigde om gastlessen te geven aan de Z-opleiding. Hij vertelde dan met grote betrokkenheid over de werkplaatsen van Scorlewald en van waaruit de mensen bejegend werden. Hennie nodigde me uit te solliciteren op de baan hoofd opleidingen bij het Heilpedagogisch Verbond. De heilpedagogie was mij bekend, doordat ik kinderen op de vrijeschool had en betrokken was geweest bij de oprichting van het therapeuticum in Amsterdam, waar ik voorzitter van was. Dus heb ik de overstap gemaakt. Wat me vooral getroffen heeft is dat er in de heilpedagogie vanuit het hart gewerkt werd, vanuit betrokkenheid. Het viel me op dat mensen in het werk 'normaal' worden, hun handicap valt weg als ze aan het werk zijn. In 1997 vond er een wettelijke verandering plaats en werd de verantwoordelijkheid voor de opleidingen overgedragen aan het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Toen hebben we gezocht naar een Hogeschool of een regionaal opleidingscentrum (ROC) om mee samen te werken. De overheid dacht in 1997 megalomaan, alles moest grootschalig zijn. Een zelfstandige opleiding erkennen vonden ze verschrikkelijk lastig. Daar komen ze nu, tien jaar later, op terug, want die regionale onderwijscentra hebben heel veel geld gekost. Het leek toen het verstandigste om de heilpedagogische opleidingen in het land onder verantwoording van de instellingen te brengen, die dan wel weer met elkaar een samenwerkingsovereenkomst sloten. Al deze instellingen kwamen in een stroomversnelling terecht van vernieuwingen in de zorg, wettelijke vernieuwingen rond de AWBZ en alles wat daar mee samenhangt zoals kwaliteit, waardoor de aandacht die nodig was voor de opleidingen hier en daar in het gedrang kwam. Wij vonden dus een ROC in de Mondriaan onderwijsgroep. Die wilde de verantwoording voor ons nemen, terwijl we zelf onze opleiding mochten blijven draaien. We waren de enige in heel Nederland. Alle andere opleidingen zijn in een ROC ingevlochten en wij konden zelfstandig blijven functioneren onder de parachute van een ROC. Persoonlijk vind ik het jammer dat we de opleidingen niet als een hele organisatie hebben behouden. Wat meespeelde was dat ik inmiddels algemeen secretaris was van het HPV en ook hoofd opleidingen. Beide functies begonnen te groeien. Gelukkig zijn in het Edith Maryon College de opleidingen nu weer bij elkaar gevoegd.

Hoe is het nu gesteld met de heilpedagogische en sociaaltherapeutische opleiding?

We hebben inmiddels ook applicatieopleidingen tot therapeutisch begeleider in de antroposofische zorg voor mensen met ontwikkelingsstoornissen, die ook een verkorte SPW-opleidingen op niveau 4 zijn. Dat is voor mensen die al een reguliere opleiding hebben. Het sluit aan op wat

mensen al in huis hebben aan kennis en ervaring, dan neem je mensen serieus. In die richting zijn we meer varianten aan het ontwikkelen. Dat vind ik goede dingen, net als het competentiegericht opleiden, wat we over een paar jaar moeten doen. Sluit helemaal aan bij onze eigen opvattingen over opleiden. Maar we moeten de basisopleiding niet verwaarlozen, dat is toch de pijler waar alles op rust. Verder vraagt de kwaliteitszorg tegenwoordig heel erg veel bewustzijn van ons, ook de opleidingen zijn daarvoor niet gespaard gebleven. Daar zitten goede kanten aan als je het niet louter ziet als het afvinken van een checklist en bureaucratie, maar je met de bedoeling erachter weet te verbinden.

Bernard Heldt tijdens het startsymposium (foto Alexandra Buijsman)

Het Edith Maryon College is een expertisecentrum ter versterking van de professionaliteit, identiteit en kwaliteit van professionals en organisaties in de antroposofische zorg- en dienstverlening. Het biedt en ontwikkelt opleidingen en trainingen die gericht zijn op een professionele beroepsuitoefening in de antroposofische zorg- en hulpverlening. Daarnaast werkt het Edith Maryon College in partnerschap samen met collega opleidingen in het veld van de antroposofische gezondheidszorg. Voor de beroepsopleidingen werkt het Edith Maryon College samen met ROC de Mondriaan Onderwijsgroep in Den Haag. Er zijn opleidingsplaatsen in Schoorl, Rotterdam, Zeist, Brummen en Oploo. Het bestuur bestaat uit de directeurs van de instellingen die een opleidingsplaats hebben: Marinus van der Meulen - Raphaëlstichting (voorzitter), Yna Visser- Orion, Yvon ten Brummelhuis - Bronlaak/Heimdal, Frans Broekhuizen - Zonnehuizen. Er is een bestuursplaats vacant voor Michaelshoeve-Overkempe en voor de beroepsverenigingen. Zie ook www.maryoncollege.nl

Wat betekent het Edith Maryon College voor de docenten en studenten in de antroposofische zorg?

Door het bundelen van de opleidingen hebben de docenten in al die instellingen ineens weer collega's in het land en daarvoor gaan we weer uitwisselingsmogelijkheden inrichten. We ontwikkelen op vraag landelijke bij- en nascholing, ook voor docenten en we sluiten partnerschappen met andere opleidingen in de antroposofische zorg zoals de verpleegkunde-opleiding of management-opleiding. We ontwikkelen samen met degene die je opleidt professionaliteit, ten dienste van de instelling. Je richt je op de medewerker in opleiding, begeleidt hem of haar en past je activiteiten aan. Dit vraagt om visie, om een collectieve ambitie. Alle opleiders moeten ervan doordrongen zijn dat het daar om gaat. Daarnaast is er natuurlijk een competentieprofiel voor de gehandicaptenzorg, dat beroepsvereniging Azarias heeft bijgewerkt en dat algemeen is geaccepteerd in de heilpedagogische beweging. Wil je je erkenning behouden dan moet je ook naar een landelijke norm kunnen opleiden. In alle instellingen worden mensen begeleid en behandeld die in de samenleving hun wortels hebben. Die samenleving is helemaal niet antroposofisch, die moet je gaan bedienen. En dat willen we ook. Een medewerker komt bij een instelling werken om iets van zichzelf te realiseren en gaat dan vervolgens de opleiding doen. Deze medewerker werkt een lotsimpuls uit en gaat voor een periode een levenslotverbinding aan met die instelling en de mensen die hij of zij daar begeleidt. Dat past blijkbaar in zijn of haar biografie. Hij of zij ontwikkelt zich in het werken met de kinderen of volwassenen binnen de context van een organisatie, daar moet je als opleider dynamisch bij aansluiten. Je ondersteunt als het ware de levensgebeurtenissen, het levensdrama en grijpt daarbij soms

Lees verder op pagina 5

COLUMN

LEVINAS OF DE VERINNERLIJING VAN DE ANTROPOSOFISCHE ZORG

Deze week (27 juni 2007) las ik in Trouw dat het Erasmus Medisch Centrum in Rotterdam een gezondheidscentrum gaat openen dat uitgaat van de ethiek van de Joods-Franse filosoof Emmanuel Levinas (1906-1995). Het nieuwe centrum moet antwoord bieden op de "toenemende aandacht voor protocollen en techniek" in de zorg. Levinas stelt in zijn werk de Ander, de andere mens, centraal. Hij verwijt de westerse filosofie de Ander onder te brengen in iets dat gekend en beheersbaar is, waardoor aan diens eigenheid geen recht wordt gedaan. Die ander toont echter zijn gelaat, waarmee hij een beroep doet op ieders verantwoordelijkheid om niet "te doden", maar zoals Levinas zegt: "de mens als mens te zien". Het gaat erom dat artsen zich niet langer achter een protocol of ziektebeeld verschuilen, maar echt aandacht hebben voor de unieke persoon achter de Ander. Aldus Trouw.

Het artikel trok mijn aandacht omdat ik jaren geleden, toen ik in de reguliere gehandicaptenzorg werkte, mij ook al eens verdiept heb in de visie van Levinas. Het boeide mij omdat de gezondheidszorg al jaren worstelt met de vraag hoe je omgaat met de patiënt in de behandelkamer of met de gehandicapte in een woonvoorziening. Kijken we naar de tumor of het gebrek of kijken we naar de mens eromheen? De patiënt centraal, is al jaren een streven van de overheid en van de meeste gezondheidscentra. Maar kennelijk is de vraag nog steeds en steeds weer opnieuw. Kijken we echt naar de patiënt als mens en naar diens zorgvraag, of naar het protocol dat het best past bij diens ziekte of handicap?

Het is het dilemma waar de Erasmus Universiteit nu een antwoord op heeft gevonden door de visie van Levinas te omarmen en te integreren in de medische praktijk.

Zelf ben ik al jaren betrokken bij de palliatieve zorg, bij een Hospice waar zorg wordt verleend aan mensen in de laatste fase van hun leven. Mensen die voor de medische zorg "uitbehandeld" zijn en voor wie het er alleen nog maar op aan komt om in de laatste fase van hun leven een draaglijk en zo menselijk mogelijk bestaan te hebben. Van de professionele hulpverlener en de vele vrijwilligers vraagt dat om een andere houding. Niet de hulpverlener of de vrijwilliger bepaalt wat goed is voor de patiënt. Nee, de patiënt bepaalt zelf wat hij in de laatste fase van zijn leven nog wil. De patiënt staat daar echt centraal en mag zelf bepalen wanneer hij opstaat, in bad gaat, of niet, een glaasje wijn wil bij het eten etc. Het gaat erom de patiënt in deze fase (nog) zoveel mogelijk als mens tot zijn recht te laten komen in een zo huiselijk mogelijke omgeving. Deze unieke mens, die er straks niet meer zal zijn, heeft recht op zelfbeschikking, en moet daarin als medemens geholpen worden als hij of zij, of zijn omgeving, dat zelf niet meer kan.

Een dergelijke handelwijze vraagt van de behandelaars een visie op menszijn die uitgaat van meevoelen, zo u wilt mededogen. Eigenlijk: medemenselijkheid.

Deze twee gedachten kwamen bij mij op toen ik nadacht over het symposium dat wij binnenkort, 21 september a.s., gaan orga-

niseren als nieuwe Vereniging van Antroposofische Zorgaanbieders, met als titel: "Verinnerlijking van de antroposofische zorg". We gaan er in de antroposofische zorg vanuit dat de mens een uniek wezen is, met een gezonde kern, die met zijn ziekte of handicap geholpen moet worden, natuurlijk op medische of pedagogische wijze, maar ook geholpen moet worden in zijn ontwikkeling om als mens tot zijn of haar recht te komen. Dat vraagt een houding van eerbied voor de ander vanuit de gedachte dat ook die ander er mag zijn. Dat vraagt om empathie, en betrokkenheid op de ander. Maar tegelijkertijd betekent die houding ook een wisselwerking. Een dergelijke verbinding met je medemens betekent dat je zelf als professionele hulpverlener of vrijwilliger ook sterker wordt en jezelf ontwikkelt.

Tijdens het startsymposium van de NVAZ willen we daar graag met u over praten. Doelgroep zijn de medewerkers en bestuurders uit de instellingen voor gehandicaptenzorg, de ouderenzorg, de psychiatrie en verslavingszorg, maar ook de artsen en therapeuten uit de diverse beroepsverenigingen, de therapeutica en gezondheidscentra.

"Verinnerlijking van de antroposofische zorg" hebben we gekozen als thema, maar als ik lees over bovenstaande ontwikkeling in Rotterdam, had het net zo goed: "Zorgverlening volgens de visie van Levinas" kunnen heten. Of niet? Misschien kunnen we van elkaar leren. Ik hoop op een goede en inspirerende bijeenkomst. Van harte welkom!

Adri Benschop, directeur NVAZ

Wat mogen we als ouders van antroposofische zorg verwachten? (3)

Hieronder volgt het derde van een korte reeks artikelen over de kern van de heilpedagogische en sociaaltherapeutische zorg vanuit het gezichtspunt van ouders. De stukken zijn op persoonlijke titel geschreven door Steven ten Brinke en Freya Steffelaar, voorzitter en bestuurslid van het Landelijk Ouderverbond (LOV). Het onderwerp is van groot belang in deze tijd van bezuinigingen en herstructureringen. Daarom zal het LOV-bestuur over dit onderwerp met oudergroeperingen in gesprek gaan. De eerste twee artikelen verschenen in Verbinding nr. 110 - mei 2007 en nr. 111 - juni 2007 (zie www.heilpedagogie.nl onder Publicaties/Projecten - Periodieke uitgaven). Reacties op de stukken zijn meer dan welkom, en kunnen worden gemaild naar info@landelijkouderverbond.nl

SPREUKEN EN JAARFEESTEN

Ouders en het antroposofisch gedachtegoed

In een vorig artikel hebben we aandacht geschonken aan gemeenschapsvorming. Wanneer we met elkaar eten, werken, wandelen, sporten ontstaat er vanzelf een gevoel dat we elkaar beter kennen dan andere mensen, en dat we 'iets met elkaar kunnen'. Dat gebeurt op talloze plaatsen in de wereld waar mensen samen leven, en is eigenlijk niet zo bijzonder. Iets anders wordt het wanneer mensen met elkaar iedere dag opnieuw even hun aandacht richten op iets wat niet direct met hun waarneming via de zintuigen te maken heeft. Zulke momenten kunnen ze creëren door vóór de maaltijden met een spreuk even ruimte te maken voor bezinning. Een oude spreuk die vaak bij de broodmaaltijd gezegd wordt:

**Het brood alleen kan ons niet voeden,
wat ons in het brood geneest
is het eeuwig woord van God,
is leven en is geest.**

En bij de warme maaltijd:

**Aarde droeg het in haar schoot,
het zonlicht bracht het rijp en groot,
zon en aarde, die ons dit schenken
dankbaar zullen wij U gedenken.**

Er zijn ook spreuken waarmee de dag begonnen wordt, en ook waarmee de dag besloten wordt. Zo zoeken mensen samen naar spiritualiteit in het leven van alledag. Zo ontstaat ook een gemeenschap op een ander niveau.

In de zondagshandelingen krijgt het ritme van de week een accent.

Zoals de dag en de week kent ook het jaar een ritme in de vorm van jaarfeesten. Ze bieden de mens de gelegenheid zich te bezinnen op processen in de natuur, waarbij de verbinding gelegd wordt met het werken van Christus voor en in de mensen en de gehele aarde. De zeven grote feesten zijn: Kerstmis met als voorbereiding de Adventstijd, Epifanie (Driekoningen en de doop in de Jordaan), Pasen, voorafgegaan door de voorbereiding in de Lijdenstijd, met name de Stille Week, Hemelvaart, Pinksteren, het Johannesfeest en het Michaëlsfeest. De laatste twee zijn niet zo bekend maar worden zeker in antroposofische instellingen gevierd. Het zou te ver voeren de achtergrond van deze feesten afzonderlijk te beschrijven. Heel vaak worden wij ouders uitgenodigd deze feesten bij te wonen.

Er zijn instellingen zijn die de ouders wèl, en andere die de ouders niet of nauwelijks inlichten over de diepere betekenis van spreuken en jaarfeesten; en instellingen waar het vroeger wel gebeurde, maar nu niet meer. De bedoelde voorlichting is van belang omdat de meeste ouders geen antroposoof zijn. Een ons bekende instelling die deze voorlichting wèl geeft, heeft o.a. twee boeken uitgegeven, een met spreuken en een met beschrijving en achtergrond van de jaarfeesten. Dergelijke publicaties vormen natuurlijk een prachtige basis voor gesprekken met geïnteresseerde ouders.

Het beleven van de kleine en grote ritmes is van groot belang voor mensen met een stoornis in hun ontwikkeling. Ze krijgen hierdoor meer houvast in het leven. Dit geldt niet alleen voor bewoners in grote leefgemeenschappen maar juist ook voor mensen in lossere woonverbanden, zoals begeleid-zelfstandig-wonen-projecten. Hier ligt een taak voor de begeleiders(-sters) ook deze mensen het beleven van ritmes mogelijk te maken, bij voorbeeld bij een gemeenschappelijke maaltijd of door het meedoen aan een jaarfeest.

We zouden de instellingen dus willen adviseren de ouders die daarin geïnteresseerd zijn, de essentialia van de antroposofie, incl. de spreuken en de jaarfeesten, uit te leggen. Als LOV zullen we ook onze ouderverenigingen aanbevelen hiertoe initiatieven te nemen, zodat 'het van twee kanten komt'.

OPLEIDINGSNIEUWS

Applicatieopleiding start op 2 locaties in september 2007

De volgende applicatieopleiding voor Therapeutisch begeleider, professionals in de antroposofische zorg, annex verkorte opleiding SPW-4 in Zeist, begint met een tweedaags blok op 18 en 19 september 2007. In Bronlaak (Oploo, NBr) start deze zelfde opleiding op vrijdag 14 september.

De opleiding leidt op in het antroposofisch mensbeeld en de antroposofische zorgmethodiek. Ze kan vanuit alle instellingen voor antroposofische gehandicaptenzorg en (kinder- en jeugd)psychiatrie gevolgd worden. Je kunt worden toegelaten als je een beroepsopleiding in Zorg of Welzijn hebt gevolgd op minimaal niveau 3 of competenties hebt verworven op een gelijkwaardig niveau. (Dit ter beoordeling van het ROC als je de opleiding wil volgen als verkorte SPW-opleiding op niveau 4).

Je moet een arbeidscontract hebben van minimaal 24 uur per week in een als praktijkinstelling erkende instelling.

De opleiding baseert zich op het beroepsprofiel van de Therapeutisch Begeleider, zoals beroepsvereniging Azarias in 2005 heeft opgesteld. De 30 opleidingsdagen nemen ongeveer 1,5 jaar in beslag: gemiddeld één opleidingsdag per twee weken. Daarna krijg je een periode de gelegenheid aan je eindwerkstuk te werken, waarvoor je wellicht nog een of twee keer moet terugkomen. De opleiding bestaat uit een reeks van modules binnen vastgestelde hoofdthema's.

Opleidingsplaatsen:

Lenteleven, Utrechtseweg 62 in Zeist.

Bronlaak, Gemertseweg 36 in Oploo.

De brochure is verkrijgbaar bij het Edith Maryon College T 030 69 45 540 info@maryoncollege.nl of kijk op: www.maryoncollege.nl

Werkdriedaagse Beroepsvereniging Azarias onder leiding van Albert de Vries

Ben jij er van overtuigd dat je als onbeschreven blad ter wereld komt? Of heb jij ook de beleving dat je iets meeneemt uit een andere dimensie? Een opdracht of een ontwikkelingsrichting. En als je dat dan vergeten bent hoe kom je er dan achter wat jouw richting ook al weer was?

Albert de Vries stelt dat je in je beweging onbewust uitdrukt wat je als opdracht gesteld hebt, wat je wilde bijdragen in deze wereld. Door een vertaalslag te maken van beweging naar wilsintentie d.m.v. beelden kun je je wilsrichting (opdracht) een naam geven en leren positief in de wereld in te zetten. Deze vertaalslag is toepasbaar op ieder mens en daardoor een praktisch handvat bij het zoeken naar de wilsrichting van mensen met een zorgvraag. Want ook zij hebben zich een opdracht gesteld en het is onze taak als therapeutisch begeleiders om ze te helpen deze ten uitvoer te brengen.

Nieuwsgierig geworden?

Doe mee met onze werkdriedaagse en ontdek de kracht van deze dynamische methode.

Data: vrijdag 2, 16 en 30 november, tijd: 13:30 - 16:30 uur

Lokatie: Lenteleven, Utrechtseweg, Zeist

Kosten: € 175,- voor niet leden, € 125,- voor leden van Azarias

Inschrijven voor: 1 oktober 2007 bij Beroepsvereniging Azarias, email: info@azarias.nl

telefoon (030) 694 54 56, deelname: min. 7; max. 20 personen

IN GESPREK MET:

Daniël Wyes

Door Annemarie de Lange

Daniël Wyes, 19 jaar. Daniël woont in Amersfoort, in de nieuwbouwwijk Vathorst. Hij maakt deel uit van een groep van zeven bewoners van het huis Tiuri. Vier dagen in de week werkt hij bij het Drukpunt, een kopieerbedrijf. "In gesprek met" is een bijzondere titel voor een interview met Daniël. Hij spreekt via een stemcomputer. Als interviewer is dat even wennen. Maar Daniël bespeelt de computer virtuoos, is uiterst efficiënt in het kiezen van zijn woorden en aarzelt niet om een scherpe grap te maken. "Ja" en "Nee" doet Daniël non-verbaal, met zijn hoofd.

Daniël, je woont in Tiuri. Vind je het daar leuk? Daniël: "Ja" "Wat vind je daar dan zo leuk?" "Helpen" zegt de computer. Waarmee help je graag? "koken" zegt de computer. Wat kook je graag? "Wortel" zegt de computer. Oh lekker, heb je de wortels graag in de hutsop of los? "Wortel" zegt de computer en Daniël grijnst. Losse dus. Daniël woont in Tiuri, samen met Lars, Yvette, Patricia, Jan, Annemiek en Steven. Iedereen heeft een eigen kamer en geza-

(foto Annemarie de Lange)

menlijk delen ze een woonkamer en een keuken. Alle andere bewoners zijn voor Daniël vrienden, maar als ik hem vraag of hij ook een beste vriend of vriendin heeft is hij zeer beslist: "Jan". Hij zoekt nog even verder op het toetsenbord en dan klinkt een onverwachte naam: "Hedy" en "Melchior". Hedy is het hoofd van de Flexibele zorg van Christophorus in Bosch en Duin, het loogeerhuis heet Melchior. En "ja", ik begrijp Daniël goed, Hedy is een vriendin van hem. Ik vertel hem dat ik Hedy ook goed ken, dat ik haar diezelfde morgen nog gezien heb. Ik bied hem aan zijn groet aan haar over te brengen. Dat levert me een stralende lach op.

Als ik Daniël interview is hij net terug van een paar dagen Berlijn. Daar woont zijn vader. "Henri". En vervolgens "Vriendin" "Margaretha".

Ik vraag of de vriendin Duits is. Dat blijkt het geval en nieuwsgierig vraag ik of hij ook met haar kan praten? Of de computer ook Duits spreekt? Daniël knikt van wel. Grijnst weer en drukt op een ander knopje: "symbool aanpassen" bromt de computer.

Daarna hebben we het over zijn werk bij Drukpunt. Dat is ook de plaats waar we het interview houden. Daniël heeft een voorkeur voor het kopieerwerk. Vooral de kleurenkopieermachine is favoriet. Daar maken we dan ook de foto.

Maar toen ik binnenkwam was hij bezig met sorteerwerk. Voor zijn rolstoel stond een krat, het blad van de rolstoel was met het krat verbonden door een stuk plastic dat vastgetaped zat aan zijn blad. Op die manier kan Daniël sorteren. Als ik hem vraag of hij dat ook leuk werk vindt, kijkt hij mij doordringend aan. En de computer voegt eraan toe "beetje".

Als we klaar zijn met praten en richting de kleurenkopieermachine gaan om de foto te maken, komt Peter mee. Peter van der Gee is één van de medewerkers van Drukpunt. Je kunt zien dat ze elkaar goed kennen en graag mogen. Daniël drukt op een knop: "Mag ik je wat vragen?" zegt de computer. "Wat nou vragen" zegt Peter. "Heb je nog niet genoeg mooie praatjes verkocht?" Dan blijkt nogmaals de veelzijdigheid van de spraakcomputer. Want Daniël geeft ik op stuk: "Slijmbal".

Vervolg pagina 1: ontwikkelingen bij de NVAZ

De ledenraad heeft uit haar midden een voorzitter gekozen: de heer Bert van Barneveld, die zijn sporen heeft verdiend in eerdere verenigingen, o.a. in de Gehandicaptenzorg, de Palliatieve zorg en de Ouderenzorg.

Belangrijkste taak van de Ledenraad is het vaststellen van het Activiteitenplan en de begroting van de Vereniging en het benoemen van bestuursleden.

Het nieuwe bestuur

De afgelopen maanden is er een procedure gestart om te komen tot een nieuw bestuur. De ledenraad heeft een voordrachtscommissie geformeerd en heeft via het bureau van de Vereniging een oproep geplaatst voor nieuwe bestuursleden.

Het was heel bemoedigend te merken dat er voldoende kandidaten waren. Na gesprekken met de voordrachtscommissie heeft de ledenraad uiteindelijk een unaniem advies uitgebracht aan het bestuur voor benoeming van de volgende bestuursleden:

Hanno Niemeijer, bestuurder Lievegoedzorggroep
Marinus van der Meulen, bestuurder Raphaelstichting
Yvon ten Brummelhuis, bestuurder Bronlaak-Heimdal
Madeleen Winkler, huisarts Calendula Gouda
Roel Munniks, eurietherapeut te Christophorus
Al eerder was benoemd:

Bert Vroon, als externe voorzitter.

Het bestuur zou graag nog iemand benoemen met ervaring in de ouderenzorg. Gesprekken hierover zijn nog gaande.

Met deze benoeming kan het interim-bestuur zijn taak neerleggen. Het is de bedoeling dat het nieuwe bestuur zo snel mogelijk de taak overneemt. Nog voor de vakantie is er een constitutionele vergadering gepland.

Het beleid

Vanuit het Oprichtingsplan is een eerste versie verschenen van een Beleidsplan voor de komende jaren en een Activiteitenplan voor 2007 en verder.

Visie, Missie en doelstellingen waren al eerder uitgewerkt.

In de ledenraad en het bestuur besproken notitie zijn de beleidsdomeinen wat verder uitgewerkt en onderscheiden in:

Beleidsvorming
Kennismangement
Kwaliteit
Zorggids
Service en projecten
Internationale contacten
Samenwerking met externe organisaties

Met de drie sectoren zal dit verder worden ingevuld en zal er in het najaar een Beleidsplan en een Activiteitenplan worden gemaakt dat zal worden voorgelegd aan de Ledenraad en het Bestuur.

Startsymposium

Tenslotte in dit voortgangsbuletin een bericht over het startsymposium.

Elders in deze Verbinding kunt u er meer over lezen.

Op 21 september zal een startsymposium worden gehouden met als Thema: "Verinnerlijking van de antroposofische zorg".

Het is de bedoeling met medewerkers, bestuurders en vertegenwoordigers uit de drie sectoren in gesprek te gaan over de vraag hoe wij dit vorm geven, als NVAZ, als professionals en als medewerkers.

Er zijn een aantal sprekers oa. Hans Reinders, die dit thema zullen inleiden. Daarna willen we vooral het gesprek met elkaar voeren.

Uiteraard zijn derden hierbij van harte welkom.

Tijdens dit symposium zal ook afscheid worden genomen van de besturen van HPV en FAG.

Iedereen die de Antroposofie en de NVAZ een warm hart is toegedaan is van harte welkom!

Tot zover dit voortgangsbericht. Hebt u vragen of opmerkingen, aarzelt u dan niet contact op te nemen met ondergetekende of met één van de ander medewerkers van het bureau. ◀

EN VERDER

Kunstenaars in opleiden

Opmerkelijk goed bezocht was het startsymposium van het Edith Maryon College op 25 juni. Zeker honderd mensen zaten in de zaal van Christophorus in Bosch en Duin. En dat terwijl deze locatie zo slecht te bereiken was. De driesprong waaraan Christophorus ligt was namelijk totaal opgebroken, zodat er geen auto meer doorkon. Maar dat deerde de aanwezigen blijkbaar niet, allemaal mensen die op de een of andere manier met de opleidingen in de antroposofische gezondheidszorg hebben te maken. Want het Edith Maryon College is een nieuwe stichting met een nieuwe naam voor het gemeenschappelijke opleidingsbouwwerk in dit speciale zorgveld.

Bernard Heldt sprak er in zijn bijdrage over. Al twintig jaar verbonden met de opleidingen in heilpedagogie en sociaaltherapie, wist hij waarover hij het had. Hij heeft dit werk zelfs ook tien jaar hiervoor in een reguliere instelling in Heemstede gedaan. Zo heeft hij alle opleidings- en zorgontwikkelingen meegemaakt, die hij dan ook kort voor de aanwezigen uiteenzette. Het startsymposium had als thema de kunst van het opleiden, vervat in de titel 'Kunstenaars in opleiden'. Hij illustreerde dit met een praktijkvoorbeeld.

Een jonge vrouw met onmiskenbare kwaliteiten, Gertrud, was met enthousiasme in de opleiding in Heemstede gedoken. Zij paste echter niet goed in de behoudende kaders die destijds nog bestonden. Daardoor zakte zij voor haar examen, wat inhield dat zij moest vertrekken. Met pijn in het hart moest Bernard Heldt als hoofd opleidingen haar die boodschap overbrengen. Vele jaren later kwam hij haar toevallig in kunstenaarskringen weer tegen. Het bleek dat zij zelfstandig haar eigen plek gevonden had, waarbij het creatieve element en de bijzondere zorg voor mensen samengingen. Haar lot had gelukkig deze wending kunnen nemen, wat niet te voorzien was en waar je dus ook moeilijk op aan had kunnen sturen.

De kern van zijn verhaal was dat professionele kunde en intuïtieve kunst moeten samengaan om je werk in de heilpedagogie en sociaaltherapie goed te kunnen doen. Je leert de vakkennis die je nodig hebt als het beste resultaat uit het verleden, om die kunde vervolgens te laten rusten en open te staan voor wat vanuit de schoot van de toekomst geboren wil worden. Als een kunst die ook geleerd wil worden, ten behoeve van de mensen met wie je werkt, die ook niet kunnen bogen op de vruchten uit het verleden. Zij moeten het immers vooral van de toekomst hebben.

De kern van zijn verhaal was dat professionele kunde en intuïtieve kunst moeten samengaan om je werk in de heilpedagogie en sociaaltherapie goed te kunnen doen. Je leert de vakkennis die je nodig hebt als het beste resultaat uit het verleden, om die kunde vervolgens te laten rusten en open te staan voor wat vanuit de schoot van de toekomst geboren wil worden. Als een kunst die ook geleerd wil worden, ten behoeve van de mensen met wie je werkt, die ook niet kunnen bogen op de vruchten uit het verleden. Zij moeten het immers vooral van de toekomst hebben.

Maria Ratering

(foto Alexandra Buijsman)

Maria Ratering ging door op dit thema vanuit het gezichtspunt van het 'lotsleren': het leren vanuit de lotssituatie waarin je staat. Je bevindt je altijd in een bepaalde situatie, in een bepaalde constellatie, en die heeft je wat te zeggen. Die taal kun je leren te verstaan, door oog te krijgen voor de kwaliteiten die hier een rol in spelen. Dat gaat altijd via de andere mens en de relatie die je hebt met die persoon hebt. Maria Ratering bracht dit in praktijk door aan tafel met drie mensen in gesprek te gaan over wat hen geraakt had in haar bijdrage. Dat kon zowel positief als negatief zijn, maar altijd blijkt er iets speciaals te zijn wat zich in de relatie tussen twee mensen afspeelt en dat kun je je bewust worden. Van belang is om in te zien dat dit je verder brengt, omdat het om iets nieuws gaat wat je nog niet ontwikkeld hebt en wat je van de ander kunt leren. Dit is echter ook wederzijds; de opleider leert net zo goed van degene die bij hem of haar in opleiding is.

De derde spreker op deze middag was de voorzitter van de Stichting Edith Maryon College, Marinus van der Meulen. Hem was bij dit symposium opgegaan dat de weerstand die je bij herhaling hebt om iets nieuws te leren een gestalte kan aannemen. Maar ook zo'n gestalte valt te beschouwen als iets geestelijks waar je rekening mee kunt houden. Dan kan zelfs dit schijnbaar negatieve, dat wel met respect behandeld dient te worden, tot een motor voor ontwikkeling worden. Positiviteit en enthousiasme vormen zo niet de enige middelen om vooruit te komen.

Van der Meulen kwam terug op de persoon van Edith Maryon, over wie Bernard Heldt in zijn inleiding had verteld dat zij een Engelse kunstenaar was, een beeldhouwster. Zij had Steiner begin twintigste eeuw geholpen bij het vervaardigen van het grote houten beeld, waarin de mens zichtbaar wordt gemaakt die in staat is om tussen twee tegenovergestelde weerstanden in voort te schrijden in zijn ontwikkeling. Zij had, staande op de steiger, op een gegeven moment Steiner behoed voor een val in de diepte. Zo hoopte hij ook dat de 'collectieve ambitie' van het Edith Maryon College, waar Bernard Heldt in verband met de opleidingen over had gesproken, de instellingen mochten helpen om hun eigen heilpedagogische en sociaaltherapeutische identiteit te behoeden en te versterken.

Michel Gastkemper

Rectificatie

In de Verbinding van mei (nr. 110) staat op pagina 3 een kader waarin de bij de NVAZ aangesloten beroepsverenigingen zijn opgenomen. Abusievelijk is in dit kader een beroepsvereniging niet opgenomen en wel de Nederlandse Vereniging voor Chirofonetiek-therapie op Antroposofische Grondslag (NVCAG). Onze excuses hiervoor. De redactie.

Herfstconferentie 2007

'Niets dan Tijd'

Omgaan met tijdsprocessen in de zorg

donderdag 25 tot en met zaterdag 27 oktober
Zonnehuizen Kind en Jeugd te Zeist

Voor medewerkers van antroposofische zorginstellingen,
ouders en belangstellenden in Nederland en België

Inleidingen: Inleiders zullen het thema inhoudelijk uitwerken.

Josien de Vries (organisatie coach en biografisch counselor) en Leo Beth (arts en biografisch counselor) worden op de 1e dag geïnterviewd over tijdsprocessen in je biografie.

Op de 2e dag zal Christie Amons (gz-psychooloog) spreken over tijdsbeleving bij cliënten met overbeweeglijkheid of contactproblematiek. Beïnvloeden ontwikkelingsstoornissen de tijdsbeleving? Hoe dit te herkennen? Hoe hiermee om te gaan?

Op de 3e dag zal Joop van Dam (arts) spreken over tijdsprocessen in samenhang met de innerlijke scholingsweg van het beroep.

Werkgroepen: In diverse werkgroepen worden specifieke aspecten van het thema nader uitgewerkt. Er is de keuze om 4 keer 1,5 uur met een thema bezig te gaan of te kiezen voor 2 werkgroepen van 2 keer 1,5 uur.

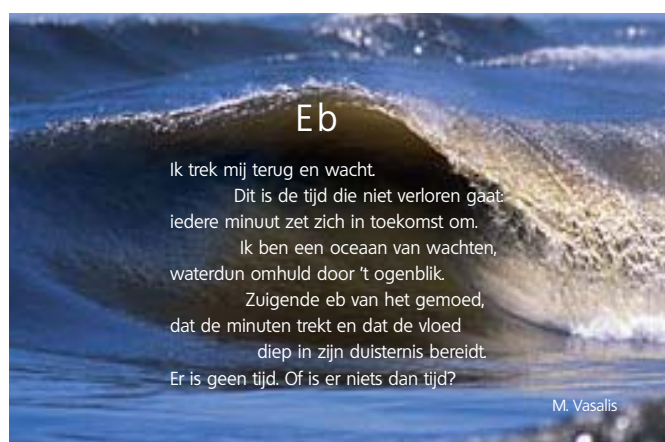
Avondprogramma: Er staan twee verrassende voorstellingen op het programma met aansluitend Avondcafé met live muziek.

Conferentiekosten: € 225,- incl. 5 maaltijden, excl. verblijf. Er zijn maximaal 300 plaatsen. Inschrijving vindt plaats via het aanmeldingsformulier op volgorde van inschrijving voor 1 oktober 2007.

De organisatie is in handen van de Nederlandse Vereniging van Antroposofische Zorgaanbieders in samenwerking met het Edith Maryon College: Postbus 560, 3700 AN Zeist, T 030 6945540 info@maryoncollege.nl of kijk op: www.maryoncollege.nl

Met deze conferentie willen de deelnemers uitnodigen bewustzijn te ontwikkelen voor tijdsprocessen die de kwaliteit van het beroepsmatig handelen ten goede komen.

Namens de voorbereidingsgroep: Marike Brekelmans, Alexandra Buijsman, Janneke Doeksen, Ellen Gunster, Jacinta Op de Beek, Annemieke Korte, Stasja van Suchtelen en Esther Szabó.

Eb
Ik trek mij terug en wacht.
Dit is de tijd die niet verloren gaat.
Iedere minuut zet zich in toekomst om.
Ik ben een oceaan van wachten,
waterdun omhuld door 't ogenblik.
Zuigende eb van het gemoed,
dat de minuten trekt en dat de vloed
diep in zijn duisternis bereidt.
Er is geen tijd. Of is er niets dan tijd?

M. Vasalis

INSTELLINGSNIEUWS

Bronlaak-Heimdal wint Zorg-kan-altijd-beter-prijs

Met het project 'Informatiearrangementen voor Bronlaak-Heimdal' heeft Bronlaak-Heimdal de Zorg-kan-altijd-beter-prijs van zorgverzekeraar CZ gewonnen. Tijdens een feestelijke bijeenkomst bij CZ in Tilburg hebben medewerkers en zorgvragers op 1 juni de prijs in ontvangst genomen.

CZ wil met de Zorg-kan-altijd-beter-prijs een impuls geven aan de verbetering van de kwaliteit van zorg. Het initiatief is ontstaan in samenwerking met de regionale patiënten- en consumentenplatforms in Zuid-Nederland. Zorgaanbieders die actief willen bijdragen aan het verbeteren van de emancipatie en zeggenschap van de cliënt konden zich opgeven om voor deze prijs in aanmerking te komen.

De belangstelling om mee te doen was groot. Negenentwintig zorgaanbieders uit Zuid-Nederland hebben gehoor gegeven aan de oproep van CZ om een zorgvernieuwend idee in te dienen. De aanvragen waren zeer divers van aard en kwamen uit verschillende hoeken van de zorg. In 2006 zijn tien projecten door CZ financieel gesteund en tevens genomineerd voor de Zorg-kan-altijd-beter-prijs. Bronlaak-Heimdal was één van de genomineerden.

Bronlaak-Heimdal heeft deze financiële steun aangewend ter verbetering van informatiebijeenkomsten op de verschillende locaties. Vaak krijgt Bronlaak-Heimdal verzoeken om met de instelling kennis te kunnen maken. Deze verzoeken zijn afkomstig van mensen die op zoek zijn naar zorg, mensen die beroepshalve met zorg te maken hebben, en anderszins geïnteresseerden.

Informatiebijeenkomsten zijn dé manier bij uitstek om te laten zien waar Bronlaak-Heimdal voor staat en wat cliënten kunnen verwachten.

Om de kwaliteit van de informatiebijeenkomsten te verhogen, zijn de verschillende onderdelen uitgewerkt die bij een dergelijke bijeenkomst aan bod komen. Zo is er een diaproductie gemaakt en is het scholingsprogramma voor zorgvragers die de rondleiding verzorgen verder uitgewerkt. Ook een voorlichtingsfilm was onderdeel van het project. Deze film met als titel 'Bronlaak-Heimdal: de kunst van de ontmoeting' geeft een beeld van de zorg zoals deze geboden wordt. De jury van de Zorg-kan-altijd-beter-prijs heeft unaniem besloten dat het project van Bronlaak-Heimdal tot een van de drie best uitgevoerde projecten behoort. Het project 'informatiearrangementen voor Bronlaak-Heimdal' is geëindigd op de eerste plaats en heeft daarmee de Zorg-kan-altijd-beter-prijs gewonnen. De jury spreekt met name waardering uit over de wijze waarop zorgvragers als rondleider een

belangrijke plaats hebben in de informatiebijeenkomsten. Een quote uit het juryrapport: "Dit biedt nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden voor de cliënten van Bronlaak-Heimdal. Naast de rol van patiënt, nemen zij nu ook een gidsrol voor anderen aan. Maar bovenal komt er op deze manier toegankelijke, juiste en volledige informatie naar (toekomstige) cliënten, wat hen helpt in het keuzeprocess naar zorg."

Medewerkers en zorgvragers zijn blij met de toekenning van de prijs. Vol enthousiasme gaan zij dan ook verder op de ingeslagen weg.

Vervolg pagina 2: opleiden is aangrijpen in het levensdrama van iemand

in. Ik vind het heel boeiend om zo naar opleiden te kijken! Het lesprogramma is een middel, het gaat om de medewerker en diens mogelijkheden en opgaven in relatie tot de kinderen of volwassenen met een ontwikkelingsstoornis. Wat raakt hem of haar? Door de biografische impuls te ondersteunen kunnen mensen tot hun recht komen. Daarvoor heb ik de term 'biografisch-dynamisch' opleiden bedacht.

We moeten ophouden te denken dat alles wat in een antroposofische instelling gebeurt en wat goed is, ook specifiek antroposofisch is. Gelukkig is dat niet zo, dan zou de wereld er slecht aan toe zijn. Het wordt uniek als de instelling zegt een antroposofische identiteit te hebben en daarmee bedoelt dat ze de mens bejegend als een volwaardig individu die in één van zijn vele levens staat, en daarin dingen ontwikkelen wil. Zo'n instelling wil er aan bijdragen, dat die mens – of het nou een gehandicapt persoon of een medewerker is - zijn tanden in zijn levensopdracht zet, zodat hij het gevoel heeft: hier hoor ik, dit kan ik, de samenleving wil mij en ik ben onderdeel van deze samenleving. Deze gedachte is meer wezenlijk voor de antroposofie dan welke uiterlijke aankleding dan ook.

De opleiding schept de voorwaarden opdat de medewerker wordt toegerust om binnen die context met zijn bewustzijn aan het werk te kunnen en te kunnen doorgroeien, dat hij of zij bijvoorbeeld managementtaken zal kunnen gaan vervullen als dit binnen zijn mogelijkheden ligt. Het gaat niet alleen om het meekrijgen van de juiste handvatten, maar vooral ook om te ervaren: ik kom hier tot mijn recht. Uiteraard zijn ook die competenties belangrijk. Jij blinkt uit in bepaalde competenties en in andere weer niet. Daar wordt opleiden persoonlijk. Daarom hebben we als opleiding contact met de instelling. Er worden halverwege de Voortgezette Opleiding bijvoorbeeld evaluatiegesprekken gehouden met de zorgcoördinator, waarin besproken wordt hoe je door de instelling gezien wordt in je werk, welke ontdekkingen je gedaan hebt, waar je door geraakt bent tijdens de opleiding. Wat zie je voor je, wat wil je ontwikkelen? Heb je extra aandacht nodig om bepaalde dingen te ontwikkelen? Vanaf het moment waarop een medewerker aan de opleiding deelneemt tot aan het moment van diplomering dragen we verantwoording voor de medewerker door deze te ondersteunen met gesprekken, intervisie, supervisie. Zo komt hij optimaal tot zijn recht. Dan heeft iedereen het meeste aan hem of haar.

Zijn er plannen voor vernieuwing op het gebied van de opleidingen?

We gaan een kopopleiding ontwikkelen van de antroposofische SPW3 naar SPW 4, in een jaar. Dit doen we omdat de instelling mensen nodig heeft die zelfstandig in een niet van te voren vastgelegde situatie verantwoording kunnen nemen en autonoom kunnen handelen. Dat is niveau 4. Verder zijn we weer met opleidingen ambulante zorg bezig en is aan mij gevraagd om een hogere management opleiding te ontwikkelen, daarover gaan we in overleg met "de evenwichtskunstenaar", de middenmanagementopleiding. Dan zijn er ook vragen naar zorgmodules.

Verder willen we op de website alle opleidingen in het veld van de antroposofische gezondheidszorg vermelden, zodat ze tenminste te vinden zijn en een verzamelfunctie bieden voor artikelen uit onze sector, zodat breder bekend gaat worden hoe wij over opleiden denken. Daarnaast heb ik ook alle werkstukken die wij hebben, zo'n 400, op onderwerp laten benoemen in één alinea. Die komen in een overzicht ook op de website, zodat iedereen kan zien wat er ooit geschreven en onderzocht is. Dus een soort vraagbaakfunctie, dat hoort bij het expertisecentrum.

Hoe zie je je eigen rol in het Edith Maryon College nu en in de toekomst?

Het Edith Maryon College bestaat sinds 7 december 2006 officieel en is een stichting. Naast het kantoor hier in het gebouw "Lenteleven" heeft het zijn vestingen in het land (zie kader) en volgend jaar in het noorden van het land. Vanaf 1 januari ben ik me 1 dag per week gaan wijden aan aanloopwerkzaamheden voor het College. Vanaf 1 juli werk ik helemaal voor het Edith Maryon College. Ik werk goed samen met het bestuur en met de opleidingscoördinatoren.

Er ligt heel veel werk. Ik voel dat het echt nodig is dat ik dit doe. Ik gun mezelf 4 jaar om de tent goed op te zetten, dan geef ik het stokje door. Met je gedachten en betrokkenheid schep je een realiteit. Laat ik het zo zeggen: Als je in staat bent om bewust te krijgen waar je met elkaar voor staat, elkaar te zien in je intenties en elkaars beperkingen kunt nemen voor wat ze zijn dan zet je iets goeds in de wereld dat een eigen leven kan gaan leiden. Dan kan er zich een bewustzijnswezen vanuit de toekomst mee verbinden. ◀

STUDIE-/OPENDAGEN

• Open Huis Academie voor Sociale Kunst,

9 september in Leiden. Aanmelden telefoon (071) 512 31 37 of info@zonneboom.nl. Informatie www.dezonneboom.nl of mevrouw G. van der Plas, directeur. De Academie voor Sociale Kunst (ASK) is een voortgezette beroepsopleiding, geïnspireerd vanuit de antroposofie. Zij is bedoeld voor docenten, coaches, loopbaanbegeleiders, professionals in de zorg en voor anderen die zich beroepsmatig bezighouden met begeleiding van groepen of individuen. De ASK is een initiatief van Stichting De Zonneboom.

• Omgaan met afscheid, verlies en rouw,

18 september en 2 oktober in De Twee Marken te Maarn. Informatie en aanmelding bij Cerein, www.cerein.nl, telefoon (0343) 44 32 99

• Omgaan met intimiteit en seksualiteit, voor verstandelijk gehandicapten en hun netwerk,

22 september te Breda. Organisatie en informatie Isisz, telefoon 0485-380462, www.isisz.nl.

• Jubileumcongres Bouwen aan de toekomst,

25 september in het Beatrixtheater te Utrecht. Organisatie en informatie bij College bouw zorginstellingen, telefoon (030) 298 31 12, www.bouwcollege.nl

• Focus op Onderzoek,

27 en 28 september in de Meervaart te Amsterdam. Congres over wetenschappelijk onderzoek ten behoeve van (de zorg aan) mensen met een verstandelijke beperking. Informatie telefoon (030) 789 25 21. Voorstellen voor een bijdrage www.vilans.nl/focuscongres

• Stop! Tot hier en niet verder, themadag over grenzen van cliënten en begeleiders,

28 september te Boxtel. Informatie en aanmelding opleidingscentrum Cello, telefoon (0411) 68 56 55, www.cello-zorg.nl

• Kleinschalig wonen voor ouderen,

2 oktober in De Reehorst te Ede. Informatie en aanmelding Elsevier Gezondheidszorg, telefoon (0346) 57 73 22, www.elseviergezondheidszorg.nl

• Symposium Autisme en expressieve communicatie,

2 oktober te Boxtel. Informatie en aanmelding opleidingscentrum Cello, telefoon (0411) 68 56 55, www.cello-zorg.nl

• Studiedag van de Landelijke contactgroep spelbegeleiders van het Ngbz,

5 oktober telefoon 030-7892305, www.ngbz.nl

• Chirofonetiek cursus voor therapeuten en artsen,

15 tot en met 20 oktober in Breidablick, Bamestraweg 2 te Middenbeemster. Ook ouders kunnen enkele cursussen doen om hun eigen kind onder leiding van een chirofonetiek therapeut thuis te kunnen behandelen. Informatie Conny Riezebos, telefoon (035) 683 21 65, www.chirofonetiek.nl

▲ Dokter Schatborn 98 jaar

De eurtimies is afgelopen. De derdejaars cursisten spoedden zich van Zonnehuis Stenia naar het een halve kilometer verderop gelegen Veldheim. Daar in het hoofdgebouw begint om half tien de tweede les van deze cursusdag. In de zaal is het ochtendlied net achter de rug, de stoelen zijn al klaargezet. De opleiding tot heilpedagogisch groepsleider heeft nu iets bijzonders: mevrouw Lievegoed, in het Zonnehuis bekend onder de naam dokter Schatborn, houdt haar heilpedagogische cursus. Precies op tijd treedt zij naar voren om haar verhaal te houden. Zij behandelt de stof zoals Rudolf Steiner in 'Genezend opvoeden' zijn ervaringen met kinderen met een verstandelijke beperking beschrijft. Zij put uit een rijke ervaring van decennia en weet moeiteloos het ene na de andere detail over een opmerkelijk kind voor het voetlicht te brengen. Zij is energiek en praat snel.

Op deze woensdag is er nog iets speciaals: zij heeft een klassenleeraar in Stenia gevraagd met zijn klas langs te komen. Dan kan zij laten zien wat zij vertelt. Er wordt op de deur geklopt. Een zevental kinderen komt binnen met hun meester erachteraan. Het is alsof zij weten wat er van hen verwacht wordt. Zij gaan naar voren en kijken nieuwsgierig de zaal in. Maar daar zien zij bekenden van Stenia! Meteen zwermen zij het publiek in en spreken degenen die zij kennen spontaan aan. Dokter Schatborn weet de kinderen alleraardigst terug te roepen. Hoewel er ook een enkeling bij is die slecht naar haar luistert. Maar dan is er altijd nog de meester die zijn leerlingen tot de orde roept en zo zijn klas bij elkaar houdt. Nadat zij enkele algemene dingen verteld heeft en daar de kinderen ook bij betrokken heeft, vertrekt de klas weer. Nu begint zij pas echt over de kinderen die de cursisten net gezien hebben en wat er met hen aan de hand is. Het is een illustratie en onderwijzing vanuit het leven. De heilpedagogische opleiding wordt een dag in de week gehouden, maar op deze manier nemen de cursisten er iedere dag van hun leven aan deel. Dit vond 23 jaar geleden plaats. Op 14 juni is dokter Schatborn 98 jaar geworden, waarmee wij haar vanaf deze plaats van harte willen feliciteren. Zij leeft in Huize Valckenbosch in Zeist, waar zij een mooie levensavond geniet.

Michel Gastkemper

VACATURES

Dorpsgemeenschap Widar is een initiatief waar veertig volwassen verstandelijk gehandicapten wonen en werken, samen met medewerkers en hun families. Onze werking is gebaseerd op de Rudolf Steiner heilpedagogie en -sociaaltherapie. Ter vervanging zijn wij op zoek naar een

Inwonend gezin

voor opvang, verzorging en begeleiding van zeven volwassen personen met een handicap in één van onze huizen. Brieven met referentie en cv. kunt u richten aan Dorpsgemeenschap Widar, Jan Borghs, Lipseinde 43, BE-2330 Merksplas, e-mail: widar@moso.be

Wij zijn op zoek naar kandidaten voor de functie TEAMLEIDER (m/v) voor onze Stichting Ygdrasil (80-100%)

Stichting Ygdrasil beheert een aantal kleinschalige woonlocaties in buitengebied van Wijhe en verzorgt dagbesteding voor mensen met een beperking, o.a. in ons eigen Dierenpension. Het groeien in zelfstandigheid en zelfredzaamheid van de mensen van is van belang. Dit vraagt om een speciale motivatie van de mensen die bij ons komen wonen en werken. Voor de medewerkers van Ygdrasil is het antroposofisch mensbeeld het vertrekpunt voor de zorg die we geven. Ygdrasil is er voor mensen met een verstandelijke en/of lichamelijke beperking vanaf 18 jaar waarbij uitzonderingen bespreekbaar zijn. We richten ons in de begeleiding en zorg op de individueel sterk verschillende ontplooiingsmogelijkheden van mensen. In onze veilige woonvormen en dagbesteding wordt gewerkt, gekookt, gefeest, gewassen, gelachen, gehuild, kortom, volop geleefd. Op deze manier wordt werkenderwijs geleerd hoe het dagelijks leven eruit ziet, wat het van je verlangt, wat het je geeft.

Doelstelling van de functie: Verantwoordelijkheid dragen voor kwaliteit van arbeid en zorg binnen een vastgesteld kader. - Visie van Ygdrasil representeren. - Leidinggeven aan een team van medewerkers (33% van de contracttijd) en meewerken.

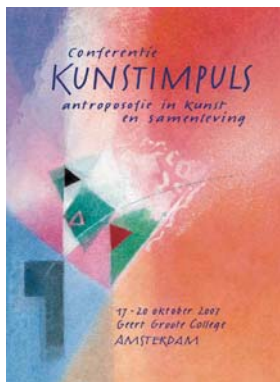
Voor meer informatie over deze functie kun je bellen met Karin Kooiman, telefoonnummer 0570 522788. Of kijk op onze site www.ygdrasil.nl Wil je een functiebeschrijving wilt ontvangen, kun je dit aanvragen via Marian Verhoef, Personeelszaken, Postbus 28 8130 AA Wijhe. Telefoonnummer 0570 522788 of m.verhoef@ygdrasil.nl. Je sollicitatiebrief met CV kun je hier ook heen sturen of mailen. Dit kan tot 21 juli 2007. De sollicitatiegesprekken vinden plaats in week 30.

Conferentie Kunstimpuls

Antroposofie in kunst en samenleving

Antroposofie wil de spirituele werkelijkheid door middel van kunst beleefbaar maken en vanuit haar inzichten bijdragen aan maatschappelijke vernieuwingen.

Voor het eerst lichte dit ideaal op tijdens het internationale theosofische congres van 1907 te München. Hier introduceerde Rudolf Steiner beeldende en muzische kunst als middel om een beleving van de geestelijke werkelijkheid mogelijk te maken. De congreszaal werd aangekleed met gekleurde doeken, schilderijen en zuilen; het programma opgeluisterd met muziek, recitatie en een mysteriedrama om de vorm en inhoud van het congres tot een eenheid te maken.

Uit deze impuls ontwikkelden zich in de jaren daarna de organische architectuur, euritmie, spraakvorming en diverse andere vernieuwingen van de kunsten. Dit ideaal beperkte zich niet tot de kunst, maar breidde zich uit tot het maatschappelijke leven waar opvoeden tot opvoedkunst, genezen tot geneeskunst en het sociale leven tot sociale kunst moesten worden. Steeds gaat het er om dat we als individu scheppend in het leven staan, geest en materie op een creatieve en authentieke manier met elkaar verbindend.

Het honderdjarige jubileum van deze kunstimpuls vormt voor de Antroposofische Vereniging aanleiding tot het organiseren van een veelzijdig symposium. Aan de hand van inleidingen, opvoeringen, ateliers, open podia en tentoonstellingen zal onderzocht worden wat de actualiteitswaarde van deze kunstimpuls is en hoe de daarin besloten bronnen vruchtbaar gemaakt kunnen worden voor kunst en cultuur. 17 - 20 oktober 2007 Geert Groote College Fred. Roeskestraat 84 1076 ED Amsterdam.

Kosten: Voor de gehele conferentie (inleidingen, ateliers, opvoeringen, koffie en thee, excl. maaltijden): € 195,-

Voor studenten en minima is een stipendium van € 75,- aan te vragen bij de AVIN.

Voor het bijwonen van onderdelen gelden speciale tarieven.

Informatie en aanmeldingsformulier: kunstimpuls@antrop-ver.nl of telefonisch aan Faridah Zwanikken 070 3319703.

Het Heilpedagogisch Verbond ontbonden

Per 1 juli 2007 is het Heilpedagogisch Verbond, vereniging van heilpedagogische en sociaaltherapeutische instellingen in Nederland, ontbonden. Dit besluit namen de leden op de vergadering van het Algemeen Bestuur op 15 juni 2007, nadat hen gebleken was dat de overdracht van alle rechtspositionele en juridische verplichtingen van het Heilpedagogisch Verbond aan de Nederlandse Vereniging van Antroposofische Zorgaanbieders, de NVAZ, was geëffectueerd.

Het Heilpedagogisch Verbond, opgericht door prof.dr. B.C.J. Lievegoed op 30 oktober 1967 heeft 40 jaar bestaan. De aanleiding tot haar oprichting was de AWBZ die in 1968 in werking trad. De aanleiding tot het oprichten van en overgaan in de NVAZ was de modernisering AWBZ, die intensieve samenwerking met andere sectoren van de antroposofische gezondheidszorg, zoals de psychiatrie, verslavingszorg, ouderenzorg en therapeutica noodzakelijk maakte. Ook de Federatie Antroposofische Gezondheidszorg is in de NVAZ opgegaan. Voor de opleidingen heeft het Heilpedagogisch Verbond in 2006 de stichting Edith Maryon College opgericht, die de verantwoording voor de beroepsopleidingen, de landelijke bij- en nascholing en de samenwerking met ROC de Mondriaan Onderwijsgroep heeft overgenomen.

Het Heilpedagogisch Verbond heeft een succesvol bestaan geleid. Mede door haar werkzaamheid is de heilpedagogische en sociaaltherapeutische beweging vervijfvoudigd, zijn de opleidingen voor heilpedagogie en sociaaltherapie wettelijk erkend, zijn vele toelatingen, o.a. voor de kinderdagcentra, geëffectueerd en is de Bernard Lievegoed leerstoel aan de Vrije Universiteit Amsterdam opgericht. Haar laatste activiteit was het opzetten van een keten voor jeugdzorg. Het Heilpedagogisch Verbond heeft de aanzet gegeven tot de NVAZ en heeft de realisering daarvan mogelijk gemaakt.

HPV voorzitter Frans Broekhuizen overhandigt de voorzittershamer aan de directeur van de NVAZ, Adri Benschop. (foto Roelien Kort)

Het religieuze leven in de heilpedagogie en sociaaltherapie

Themadag op 26 juni j.l.

In de Rafaëlzaal, locatie Stenia, Zonnehuizen kind en jeugd in Zeist heerst een gearmeerde stemming. 75 mensen uit de heilpedagogie en sociaaltherapie woonden de themadag bij over het religieuze leven in de instellingen. De laatste themadag onder de verantwoording van het Heilpedagogisch Verbond, dat een week later zal worden opgeheven; maar dat zal de zin van deze dag niet beïnvloeden.

Hanneke Wieggers, medewerker religieuze zaken en emancipatiezaken in Scorlewald legde uit dat ieder mens in zichzelf een centrum zoekt van waaruit tijd en ruimte worden geordend. Het bewust omgaan met rituelen helpt ons een verhouding tot tijd en ruimte te vinden, als we daar geen grip op krijgen wordt het in ons een chaos. Het gaat dan niet om het zinloos herhalen van rituelen, maar om persoonlijke vormen en een ritme te vinden dat je past. Een mooi voorbeeld is het begin van de vergadering van de cliëntenraad van Scorlewald: in plaats van een spreuk te herhalen, is er nu een stiltemoment waarbij de voorzitter om concentratie vraagt voor de vergadering. Ook de vertaling van het sociale motto van Steiner ('Heilsam ist nur ...') in een begrijpelijke spreuk:

'Er kan alleen een gemeenschap zijn als ieder een steentje voor de ander bijdraagt'

is hier een goed voorbeeld van.

Tussen de bedrijven vertolkte Hanneke Hanna, die als tijdgenote van Johannes de Doper, ons een beeldrijke inkijkje vanuit het bewustzijn van die tijd gaf.

Hannelore Speelman, directeur van Zorgboerderij Noorderhoeve, gaf een aantal tot de verbeelding sprekende praktijkvoorbeelden. Ze liet zien hoe een religieuze houding van medemenselijkheid, moed en medeleven de cliënten van de Noorderhoeve, mensen met een verstandelijke beperking en mensen met psychiatrische of verslavingsproblematiek, ondersteunt om tot een reële en zinrijke onderlinge verstandhouding te komen. Hierdoor konden bepaalde cliënten sociale vermogens ontwikkelen, hetgeen hen weer in staat stelt gezonde sociale relaties aan te gaan.

Christine Gruwez (foto Alexandra Buijsman)

Christine Gruwez, cultuurfilosoof en auteur van 'Tijdgenoten onderweg' liet zien dat je niet alleen tijdgenoot van elkaar bent omdat je in de zelfde tijd leeft, maar ook omdat bewustwording optreedt.

Ze liet zien dat fundamentalisme ontstaat als identiteiten in de samenleving zich beroepen op door mensen vastgelegde teksten, terwijl deze feitelijk slechts een statisch verdichtingsproces van het levende Woord van God zijn. Maar niet het Woord, dat via de schepping tot ons komt, zelf. Bij tijdgenootschap hoort de bewustwording van het scheppende Woord zelf, als iets dat ons verder kan brengen en niet de stap terug naar de dode letter van de tekst. Het is de pijn, die de onmacht van deze tijd veroorzaakt, die ons wakker maakt voor deze bewustwording. Als onmacht kun je ook de handelingsverlegenheid zien, die ons

soms overvalt in het werk met kinderen en volwassenen met allerlei vormen van ontwikkelingsstoornissen.

Christine liet zien dat het gaan van een innerlijk proces ('de Manicheïsche weg') de mogelijkheid opent om van onmacht verlost te worden. Het gaat er bij onmacht niet zozeer om tot een oplossing te komen, maar jezelf ervan te verlossen, zodat je wakker kunt worden voor de juiste inval.

In het nagesprek kwamen de deelnemers erop dat het religieuze leven ontstaat in het spanningsveld van een cultuur van aandacht, doorlaatbaarheid, openheid en medeleven enerzijds en een zinvolle hantering van rituelen en ritmes als veiligheidsbiedende structuren anderzijds. Waarbij het belangrijk is nieuwe ideeën en vondsten op het gebied van jaarfeesten en andere religieuze activiteiten met elkaar te delen.

Bernard Heldt

12e jaargang, nummer 112 - juli-augustus 2007

Het maandblad *Verbinding* wordt uitgegeven door de NVAZ - Heilpedagogisch Verbond en verschijnt 11 x per jaar. Dit is het laatste nummer onder de verantwoording van het Heilpedagogisch Verbond; het volgende nummer verschijnt onder de verantwoording van de NVAZ.

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden mededelingen te redigeren. De inhoud van de rubrieken "Oproepen", "Ingezonden" valt buiten de verantwoordelijkheid van de redactie. Voor Columns - uitsluitend op verzoek van de redactie - geldt hetzelfde. De redactie besluit over wel of niet plaatsen. Inleveren kopij voor het volgende nummer vóór 20 augustus 2007. Verschijningsdatum volgende nummer 7 september 2007

Redactie: Adri Benschop, Bernard Heldt en Ageeth Koning
Eindredactie: Ageeth Koning, e-mail: akoning@nvaz.nl
Hoofdredacteur: Bernard Heldt, e-mail: b.heldt@maryoncollege.nl
Ontwerp & Productie: www.burologa.nl
Cartoon: Roel Groeneveld

Redactieadres:

Secretariaat NVAZ Postbus 839 3700 AV Zeist
Tel: (030) 694 55 91 Fax (030) 694 55 39 E-mail akoning@nvaz.nl
Website www.heilpedagogie.nl of www.nvaz.nl